

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

امکان عملی و نحوه ی اجرای مجازات های تبعید، صلب و نفی بلد در حقوق کیفری ایران

استاد راهنما:

دکتر عادل ساریخانی

استاد مشاور:

دکتر محمد علی حاجی ده آبادی

نگارنده:

آزاده کباری

زمستان ۱۳۸۲

تقدیم به:

تقدیم به پدرم، تکیه گاهم، که استواری وجود در خم وجود اوست و نام پدر مفتخر به وجود مهربانش و تقدیم به مادرم، تجسم تمام خوبیها، که وجود نازنینش، آرام جانم است. او که با ذهن زیبایش، شوق دانستن و آموختن را در من زنده نگه می دارد و همواره مهربانی و بلند نظری اش سرمشق را هم بوده است. دو عزیزی که اگر امروز از میان دریای بیکران زندگی به ساحل آرزوهایم رسیده ام، برای آن است که بر دوش آنها سفر کرده ام.

تقدیر و تشکر:

اول سپاس خدای را که توفیق از اوست.

با امتنان از تمامی اساتید؛ اولین آنان که قلم را در دستم قرار داد و به من آموخت چگونه آن را به کار گیرم و کسانی که سختیها کشیدند تا در کلاس به من بیاموزند درس زندگی را؛ و آنان که با کتاب های خود طریقم را روشن نمودند؛ بخصوص دو استاد بزرگوار جناب آقای دکتر ساریخانی و جناب آقای دکتر ده آبادی که زحمات زیادی برای اتمام این پایان نامه متحمل شده اند. و با تشکر از پدر و مادر بزرگوارم، همسر صبورم، یگانه خواهر مهربانم و تمام دوستان عزیزم که در این راه یاری ام کردند؛ به خاطر تشویق ها، راهنمایی ها و حمایت های صمیمانه شان.

چکیده

نظام کیفری ایران که متأخذ از احکام اسلامی است، مجازات‌هایی مانند «صلب» و «نفی بلد یا تبعید» را به رسمیت شناخته است؛ لیکن همواره امکان عملی و نحوه‌ی اجرای این مجازات‌ها، به ویژه در جوامع بشری امروز، موضوع چالش جدی بوده است و صاحب نظران بسیاری در این خصوص تحقیق نموده و هر یک به نتایج ویژه و گاه متناقض با یکدیگر دست یافته‌اند. از همین رو «امکان عملی و نحوه‌ی اجرای مجازات‌های تبعید، صلب و نفی بلد در حقوق کیفری ایران» به عنوان موضوعی برای پژوهش حاضر انتخاب شده است.

در این تحقیق تلاش شده است تا علاوه بر ارائه موارد و شیوه‌ی اجرای مجازات‌های صلب و نفی بلد در متون فقهی و قوانین کیفری ایران، به این سؤال پاسخ داده شود که «آیا امکان عملی اجرای مجازات‌های صلب و نفی بلد در جهان امروز و با توجه به دستاوردهای نوین علوم جنایی وجود دارد یا خیر؟»

آن چه از انجام این پژوهش بدست آمد را می‌توان اینگونه خلاصه کرد:

مجازات صلب - به عنوان یکی از انواع خشن اعدام - با دستاوردهای علمی و تجربی و آموزه‌های اسناد بین‌المللی همخوانی ندارد و اجرای آن در جهان امروز، از سوی کیفرشناسان آگاه، پذیرفتنی نیست. این مجازات به دلیل خشونت نهفته در آن، حتی از دیدگاه صاحب نظران علوم دینی نیز مورد انتقاد است و در طول حیات جمهوری اسلامی ایران اجرا نشده است. نکته حائز اهمیت این است که بسیاری از این صاحب نظران، با استدلال‌های مختلف، عدم اجرای صلب را مخالف اصول و اهداف و جهت‌گیری کلی دین نمی‌دانند.

موارد و شیوه‌ی اجرای مجازات نفی بلد یا تبعید بسیار متعدد و متنوع است؛ اما این کیفر برخوردار از ماهیتی است که امکان هماهنگ‌سازی آن را با دستاوردهای نوین علوم کیفری را تا حد زیادی فراهم ساخته است.

کلید واژگان: صلب، نفی بلد، تبعید، اجرای احکام

تاریخ: ۲۶، ۱۲، ۸۷
شماره: ۱۱، ۱۰، ۳۳
پیوست:

بیت

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قم

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه الشریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد خانم: آزاده کباری رشته: حقوق جزا و جرم شناسی تحت عنوان: امکان ونحوه اجرای مجازات صلب، نفی بلد و تبعید در حقوق کیفری ایران با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ: ۱۰ / ۱۱ / ۸۷ تشکیل گردید. در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره با عدد ۱۸ با حروف **همیده** با درجه: عالی بسیار خوب خوب قابل قبول دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
آقای عادل ساریخانی	استاد راهنما	استادیار	
آقای محمدعلی حاجی ده آبادی	استاد مشاور	استادیار	
آقای محمدخلیل صالحی	استاد ناظر	استادیار	
آقای جلال الدین قیاسی	استاد ناظر	استادیار	
آقای مصطفی فضالی	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی	استادیار	

مدیر امور آموزش و تحصیلات تکمیلی
نام و امضاء:

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده
نام و امضاء:

نشانی:
قم، جاده قدیم اصفهان،
دانشگاه قم
کدپستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱
تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱
دورنویس:
معاونت آموزشی ۲۸۵۵۶۸۴
معاونت اداری ۲۸۵۵۶۸۶
معاونت دانشجویی ۲۸۵۵۶۸۸

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۶	فصل نخست: مفاهیم، پیشینه و مبانی مجازات های صلب، تبعید و نفی بلد.....
۷	مبحث نخست: مفاهیم.....
۷	گفتار نخست : واژه شناسی.....
۷	الف- معنای لغوی صلب.....
۸	ب- معنای لغوی نفی بلد و تبعید.....
۹	گفتار دوم: تعریف اصطلاحی.....
۹	الف- تعریف اصطلاحی صلب.....
۱۰	ب- تعریف اصطلاحی نفی بلد یا تبعید.....
۱۰	۱-- تعریف اصطلاحی.....
۱۲	۲- ماهیت.....
۱۲	۱-۲ حد یا تعزیر.....
۱۲	۱-۲-۱ ادله قائلین به حد بودن کیفر نفی بلد.....
۱۳	۱-۲-۲ ادله قائلین به تعزیری بودن کیفر نفی بلد.....
۱۴	۲-۲ وجوب یا استجاب.....
۱۴	۳-۲ تفاوت نفی بلد با اقامت اجباری.....
۱۵	مبحث دوم: پیشینه و مبانی صلب، تبعید و نفی بلد.....
۱۵	گفتار نخست: پیشینه مجازات های صلب و نفی بلد.....
۱۵	الف- سیر تحول کیفر و وضعیت مجازات صلب در گذر تاریخ.....
۱۵	۱- سیر تحول کیفر.....
۲۰	۲- تاریخچه مجازات صلب.....
۲۱	۱-۲ کیفر صلب در روزگار گذشته.....

۲-۲	وضعیت مجازات صلب در قوانین امروز	۲۲
ب-	تاریخچه ی کیفر تبعید و نفی بلد	۲۳
۱-	کیفر تبعید در روزگار گذشته	۲۴
۲-	وضعیت مجازات تبعید و نفی بلد در قوانین امروز	۲۶
۱-۲	جایگاه مجازات تبعید در حقوق کیفری ایران	۲۷
۲-۲	جایگاه کیفر تبعید در حقوق کشورهای اسلامی	۲۸
	گفتار دوم: اهداف و مبانی مجازات های صلب و نفی بلد	۳۱
الف-	مبانی و اهداف مجازات ها در اسلام	۳۱
۱-	مبانی انسان شناختی اهداف مجازات ها در اسلام	۳۱
۲-	مبانی حقوقی و اهداف مجازات ها در اسلام	۳۴
ب-	مبانی مجازات های صلب و نفی بلد	۳۹
۱-	مبانی انسان شناختی مجازات های صلب و نفی بلد	۳۹
۲-	مبانی فقهی و حقوقی کیفر های صلب و نفی بلد	۴۰
۱-۲	مبانی حقوقی کیفر های صلب و نفی بلد	۴۰
۲-۲	مبانی فقهی کیفر های صلب و نفی بلد	۴۱
۱-۲-۲	مبانی فقهی نفی بلد	۴۱
۲-۲-۲	مبانی فقهی صلب	۴۲
۴۳	فصل دوم: موارد اجرای مجازات های صلب، تبعید، نفی بلد	
۴۴	مبحث نخست: موارد اجرای مجازات صلب	
۴۵	گفتار نخست: تعریف محاربه	
۴۸	گفتار دوم: مجازات محارب	
الف-	انواع مجازات محارب	۴۸
ب-	ترتیبی یا تخییری بودن	۴۹
۵۴	مبحث دوم: موارد اجرای نفی بلد یا تبعید	
۵۵	گفتار نخست: موارد قطعی اجرای نفی بلد در شرع و قانون	

الف - محاربه.....	۵۵
۱- موارد نفی محارب.....	۵۵
۲- نفی مطلع و معاون محارب.....	۵۶
ب- زناى غير محصن.....	۵۷
۱- معنای بکر.....	۵۷
۲- نفی زانی محصن دارای همسر مطلقه یا فوت شده.....	۵۹
۳- نفی زانی کافر و یا زناکننده با کافر.....	۶۰
۴- نفی غير محصن زنا کننده با مرده.....	۶۱
۵- نفی زانی زندانی.....	۶۱
ج- قوادی.....	۶۲
۱- تعریف قوادی و حد آن.....	۶۲
۲- تبدیل نفی قواد به حبس.....	۶۳
۳- اعمال نفی قواد با توجه به نوبت ارتکاب جرم.....	۶۴
د- موارد خاص نفی در قوانین ایران.....	۶۵
۱- ماده‌ی ۱۹ قانون مجازات اسلامی.....	۶۵
۲- تبعید در قانون اقدامات تأمینی و تربیتی.....	۶۶
۱-۲- نگهداری مجرمین به عادت در تبعیدگاه.....	۶۶
۲-۲- اخراج بیگانگان به عنوان یک اقدام تأمینی.....	۶۸
۳- سایر موارد.....	۶۹
گفتار دوم: موارد اختلاف در اجرای نفی بلد در شرع.....	۷۰
الف - موارد مورد اختلاف.....	۷۰
۱- نفی قاتل.....	۷۰
۲- نفی شارب خمر.....	۷۱
۳- نفی جاسوس مسلمان.....	۷۱
۴- نفی سارق.....	۷۲

- ۵- نفی وطی کننده با چهارپایان ۷۲
- ۶- نفی تباش قبر ۷۳
- ۷- نفی محتکر و محتال ۷۴
- ب- سئالات مطروحه در باب نفی بلد ۷۴
- ۱- نفی بلد واجب است یا مستحب؟ ۷۵
- ۲- نفی بلد وظیفه کیست؟ ۷۵
- ۳- آیا زن نفی می شود؟ ۷۶
- ۳-۱ نفی زن محارب ۷۶
- ۳-۲ نفی زن غیر محصن ۷۷
- ۳-۳ نفی زن قواد ۷۸

فصل سوم: شیوه های اجرای مجازات های صلب و نفی بلد ۸۰

- مبحث نخست: اصول اجرای حدود و شیوه ی اجرای مجازات صلب ۸۱
- گفتار نخست: اصول کلی ۸۱
- الف- اصل لزوم اجرای حدود ۸۱
- ب- اصل فوری بودن اجرای حدود ۸۲
- ج- عدم پذیرش شفاعت و کفالت در حدود ۸۳
- د- منع تبدیل حد ۸۵
- گفتار دوم: شیوه های اجرای کیفر صلب ۸۶
- الف- پیش از اجرای حکم صلب ۸۶
- ۱- کمک به مصلوب ۸۶
- ۲- شکل صلیب ۹۱
- ۳- ارجاع محکوم به حد به پزشکی قانونی ۹۲
- ۴- زمان و مکان اجرای صلب ۹۳
- ب- مرحله ی اجرای صلب ۹۷
- ۱- کیفیت به صلیب کشیدن ۹۷

۹۷	۱-۱ در فقه امامیه.....
۹۸	۲-۱ در قانون مجازات اسلامی.....
۹۹	۲- مدت صلب در فقه و قانون مجازات اسلامی.....
۱۰۱	۳- سایر تشریفات اجرای مجازات صلب.....
۱۰۲	ج- پس از اجرای صلب.....
۱۰۳	مبحث دوم: شیوه ی اجرای نفی بلد.....
۱۰۳	گفتار نخست: شرایط نفی شونده.....
۱۰۳	الف- تبعید زنان.....
۱۰۶	ب- تبعید بیمار.....
۱۰۷	ج- تبعید مدیون.....
۱۰۷	د- تبعید مرتکبان متعدد در جرم واحد.....
۱۰۸	گفتار دوم: محل تبعید.....
۱۰۸	الف- تعیین کننده ی محل تبعید.....
۱۰۹	ب- شهر مبدأ تبعید.....
۱۱۲	ج- فاصله شهر محل تبعید.....
۱۱۴	د- شهرهای محل تبعید در نظام قضایی ایران.....
۱۱۷	گفتار سوم: اجرای تبعید.....
۱۱۷	الف- نحوه ی اعزام محکوم به تبعیدگاه یا منطقه اقامت اجباری.....
۱۱۸	ب- ثبت اسامی محکومین به تبعید و نظارت بر حضور و فعالیت آنان.....
۱۱۹	ج- حبس در دوران تبعید.....
۱۲۳	گفتار چهارم: مدت نفی.....
۱۲۳	الف- کلیات.....
۱۲۷	ب- مدت تعیین شده نفی برای جرائم خاص.....
۱۲۷	۱- مدت نفی محارب.....
۱۲۹	۲- مدت نفی قواد.....

۱۳۰ مدت نفی زانی غیر محصن
۱۳۲ گفتار پنجم: تکالیف و حقوق تبعیدی
۱۳۲ الف- محاصره اقتصادی و قطع علائق اجتماعی
۱۳۴ ب- رابطه با خانواده
۱۳۶ ج- مرخصی دادن به تبعید شونده
۱۳۷ د- ماندن در تبعیدگاه
۱۳۹ فصل چهارم: نفی بلد و صلب در جهان امروز (بایدها و نبایدها)
۱۴۰ مبحث نخست: سیر تحول مفهوم مجازات و جایگاه صلب و نفی بلد در مکاتب کیفری
۱۴۱ گفتار نخست: سیر تحول مفهوم مجازات و انواع مکاتب کیفری
۱۴۱ الف- تئوری سزادهی
۱۴۱ ۱- ویژگی های تئوری سزادهی
۱۴۲ ۱-۱ دیدگاه کانت
۱۴۲ ۱-۲ دیدگاه هگل
۱۴۳ ۲- جایگاه صلب و نفی بلد در نظریه سزادهی
۱۴۴ ب- تئوری فایده گرایی
۱۴۴ ۱- ویژگی های تئوری فایده گرایی
۱۴۶ ۱-۱ تئوری های فرعی مکتب فایده گرایی
۱۴۶ ۱-۲ اهداف مجازات در نظریه اصالت فایده
۱۴۸ ۲- جایگاه صلب و نفی بلد در نظریه اصالت فایده
۱۴۸ ۱-۲ صلب بر اساس اصول تئوری سودمندی
۱۴۹ ۲-۲ نفی بلد بر اساس تئوری سودمندی
۱۵۰ ج- تئوری مختلط یا متوسط
۱۵۰ ۱- ویژگی های تئوری مختلط
۱۵۱ ۲- جایگاه صلب و نفی بلد در نظریه مختلط
۱۵۲ گفتار دوم: جایگاه صلب و نفی بلد در میان انواع مجازات ها

الف - مجازات های بدنی.....	۱۵۲
۱- انواع مجازات های بدنی.....	۱۵۲
۲- صلب، مجازاتی بدنی.....	۱۵۳
ب- مجازات های سالب آزادی.....	۱۵۳
۱- انواع مجازات های سالب آزادی.....	۱۵۴
۲- نفی، مجازاتی محدود کننده آزادی.....	۱۵۵
ج- مجازات های جدید.....	۱۵۶
۱- مجازات های جایگزین.....	۱۵۶
۲- اقدامات تأمینی و تربیتی.....	۱۵۷
۲-۱- خصوصیات اقدامات تأمینی و تربیتی.....	۱۵۷
۲-۲- انواع اقدامات تأمینی و تربیتی.....	۱۵۹
۲-۳- نفی بلد، اقدامی تأمینی و تربیتی.....	۱۶۰
مبحث دوم: امکان عملی اجرای صلب و تبعید در جهان امروز.....	۱۶۱
گفتار نخست: نیاز های متغیر، مجازات های ثابت.....	۱۶۲
الف- موافقان اجرای مجازات های ثابت.....	۱۶۲
۱- امکان تحقق عدالت با قوانین ثابت.....	۱۶۳
۲- حفظ قانون از تعرض زمامداران.....	۱۶۳
۳- حفظ قداست و عظمت قانون.....	۱۶۴
ب- مخالفین اجرای مجازات های ثابت.....	۱۶۴
۱- نظریه موسمی بودن مقررات اسلام.....	۱۶۴
۲- تئوری محمود طه درباره ی نسخ.....	۱۶۶
۳- برداشت های استنباطی از احکام کیفری اسلام.....	۱۶۶
۴- عدم جواز اقامه حدود در زمان غیبت.....	۱۶۷
ج- صلب و نفی بلد به مثابه ی مجازات های ثابت.....	۱۷۱
۱- صلب، مجازاتی ثابت.....	۱۷۱

۱۷۱	۲- نفی بلد، مجازات ثابت
۱۷۲	گفتار دوم: صلب و نفی بلد در جهان امروز
۱۷۲	الف- جایگاه صلب و نفی بلد در میان مجازات ها
۱۷۲	۱- صلب در نگاه بین المللی
۱۷۴	۲- جایگاه نفی بلد
۱۷۶	ب- هماهنگ سازی نفی بلد با مفهوم امروزی مجازات
۱۷۶	۱- ایرادات مجازات نفی بلد
۱۷۷	۲- تغییرات ضروری برای هماهنگ سازی
۱۸۰	نتیجه گیری
۱۸۴	پیشنهادات
۱۸۶	فهرست منابع

مقدمه

علم حقوق، بخصوص شاخه جزا، همیشه با مفهوم عدالت مقارن بوده است؛ چون برای برقراری عدالت، قانون مندی و جلوگیری از هرج و مرج اجرای مجازات امری اجتناب ناپذیر است. از میان انواع مجازات ها «صلب» و «نفی بلد» مهجورتر و ناشناخته تر به نظر می رسد. این مجازات ها از طرفی به خاطر ارتباط با مفاهیم اسلامی مهم و لازم الاجرا بوده و از دیگر سو در عصر حاضر عجیب و غیر قابل اجرا می نماید. همین امر انگیزه ای بود تا در جهت کسب اطلاعات جامع و کاملی راجع به آن تلاش کنم.

الف) بیان موضوع

«رشته ی حقوق ... رسالت تعریف و پرداختن به امتیازات قانونی و مشروع شهروندان و آثار قانونی تعرض به آن را بر عهده دارد...»^۱ تعیین آثار قانونی تعرض به ارزش های اجتماعی و منشاء این حق، بحثی است که دیر زمانی است سیاستمداران و دانشمندان حقوق، فلسفه و سیاست به آن پرداخته اند. اینکه اساساً چرا جامعه حق واکنش نسبت به اعمال افراد خاطی را دارد و از آن مهمتر چگونه باید در مقابل این اعمال واکنش نشان دهد و اینکه شیوه ی مجازات افراد بزهکار در جوامع انسانی چگونه باید باشد؟ در راستای پاسخ گویی به این پرسش ها، جوامع بشری و اندیشمندان مختلف راهکارهای متفاوتی پیشنهاد نموده اند؛ از سخت ترین مجازات ها مانند «به صلیب کشیدن» و «اعدام» گرفته تا جدیدترین واکنش ها که به یک «عذر خواهی» ساده می انجامد.^۲ این همه نوسان در نوع واکنش، به عوامل مختلفی بستگی دارد که مهمترین آن تغییرات پدید آمده و در نتیجه ایجاد نیازهای جدید در جوامع بشری است. با تغییر نیازها،

^۱ - سید عباس موسوی، شکنجه در سیاست جنایی ایران، سازمان ملل متحد و شورای اروپا، چاپ اول، (تهران: انتشارات خط سوم، ۱۳۸۲)، ص ۹.

^۲ - «عذر خواهی ساده» واکنشی است که در مدل عدالت ترمیمی پیشنهاد شده است. جهت مطالعه تفصیلی ر.ک: علی دهقانی اشکذری، جلوه های عدالت ترمیمی در مرحله ی اجرای پاسخ های کیفی، (پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، ۱۳۸۷).

واکنش‌ها نیز تغییر پیدا می‌کند تا از این رهگذر اهداف جدیدی که مطرح گردیده است، سریع‌تر و بهتر محقق گردد. امروزه مجازات‌های سنتی و بدنی خشن با اهداف و نیازهای جوامع مدرن سازگار نیست. مذاهب مختلف نیز از آنجا که برای تمامی ابعاد زندگی بشری برنامه تدوین نموده‌اند، برای واکنش علیه جرم و مجازات بزهکاران هم برنامه‌ای مدون دارند. از جمله اسلام که بخش اعظمی از توصیه‌ها و ارزش‌گذاری‌های خود را به زمینه‌های حقوق جزایی و کیفر بزهکاران اختصاص داده است. دامنه‌ی مجازات‌های اسلامی بسیار وسیع و متنوع است؛ ولی اکثر آن‌ها جنبه‌ی بدنی و سنتی دارند. از جمله این مجازات‌ها صلب و نفی بلد است. در کتب فقهی و متون حقوقی ایران، برای موارد و شیوه‌های اجرای این مجازات‌ها آئین مشخص و ویژه‌ای ترسیم شده است. شیوه‌ی اجرای این مجازات‌ها در قوانین و مقررات مختلف و پراکنده‌ای آمده که نیاز به بررسی و جمع‌بندی دارد. بسیاری از موارد اجرای این مجازات‌ها که در کتب فقهی نقل گردیده، مورد اختلاف فقهاست. این اختلاف نظرها در قانون مجازات اسلامی ایران که با توجه به متون فقهی تدوین شده است نیز کاملاً دیده می‌شود و گاهی منجر به ایجاد مشکلاتی در دادگاه‌ها می‌شود. موضوع پژوهش حاضر بررسی و بحث در همین زمینه‌هاست - یعنی جنبه‌های مختلف مجازات‌های «صلب» و «نفی بلد» اعم از موارد و شیوه‌های اجرای این مجازات‌ها - با بررسی متون فقهی و قوانین مختلفی که در نظام حقوقی ایران در این خصوص وجود دارد.

اما بحث مهم دیگری که در خصوص مجازات‌های «صلب» و «نفی بلد» مطرح می‌شود امکان عملی و نحوه‌ی اجرای این مجازات‌ها در جهان امروز است. موضوع پژوهش حاضر بررسی و کنکاش در خصوص همین مباحث است.

ب) انگیزه و چرایی انتخاب موضوع

مجازات‌های «صلب» و «نفی بلد» کیفرهایی است که در کنار سایر مجازات‌ها در نظام قضایی جمهوری اسلامی ایران وجود دارد. اما به جرأت می‌توان گفت که همیشه از چالشی‌ترین و بحث‌برانگیزترین مجازات‌ها بوده است؛ چه از نظر چرایی وجود آن‌ها در قانون و چه از نظر چگونگی اجرای آن در جامعه‌ی امروز.

مجازات صلب در قانون ایران وجود دارد و ماده‌ی ۱۹۵ قانون مجازات اسلامی صراحتاً استفاده از آن را در اختیار قاضی قرار داده است؛ ولی بررسی رویه قضایی ایران آشکار می‌سازد که نه تنها عملاً هیچ مجرمی در نظام قضایی ایران به مجازات صلب محکوم نمی‌گردد، بلکه وجود آن در قوانین ایران به وسیله

ای برای تضعیف جایگاه نظام حقوقی ایران در سطح جامعه ی بین الملل تبدیل شده است. هرچند گروهی از حقوقدانان با اعتقاد به اینکه هدف از تعیین یک مجازات در مجموعه قوانین لزوماً اجرای آن نیست بلکه دارا بودن جنبه ی ارعابی قوی وجودش را توجیه می کند، از بقای این مجازات در قانون حمایت می کنند. از سوی دیگر روشن نیست که اگر قاضی - بنا به اختیار قانونی که دارد - بخواهد مجرمی را به صلب محکوم کند آیا امکان عملی آن در ایران وجود دارد یا خیر؟

مجازات نفی بلد نیز یکی دیگر از مجازات های چالشی است که در نظام تقنینی ایران وجود دارد و بر خلاف مجازات صلب به اجرا هم در می آید. اما بحث مطرح شده در خصوص این مجازات آن است که اولاً امکان سوءاستفاده از این کیفر زیاد است؛ ثانیاً در اجرای این گونه مجازات ها نظام قضایی ایران با مشکلاتی مواجه است و اساساً رویه ی مشخصی برای اجرای آنها وجود ندارد. تمامی این مباحث، انگیزه ای بود برای نگارنده تا این موضوع را برای رساله ی دوره کارشناسی ارشد خود انتخاب نماید.

هدف از انتخاب این موضوع، ارائه ی پژوهشی است تا با مراجعه به آن بتوان حدود و ثغور مشخصی از موارد و شیوه های اجرای مجازات های صلب و نفی بلد بدست آورد و همچنین معایب و مشکلات این مجازات ها را آشکار نمود و راهی ارائه داد که بتوان این مجازات ها را به مبانی واکنش های جزایی در جهان امروز نزدیک تر ساخت. پس پژوهش حاضر هم می تواند مرجعی برای دانشجویان و مدرسین دانشگاه باشد و هم مورد استفاده قضات دادگستری و از همه مهمتر قانونگذارانی باشد که باید با ایجاد تغییرات ضروری در مجازات ها، حتی الامکان آن ها را به مجازات های جهان امروز نزدیک سازند.

ج) سؤالات پژوهش

سؤالات اصلی پژوهش را می توان در دو سؤال اصلی خلاصه کرد:

۱) آیا با استفاده از قوانین و آیین نامه های موجود در خصوص اجرای صلب و نفی بلد می توان به راههای کاربردی جدیدی دست یافت که بتواند تحول مثبتی در اجرای قانون و سیستم قانونگذاری کشور ایجاد نماید؟

۲) با توجه به نیازهای نوین جوامع بشری و تغییر دیدگاه نسبت به مفاهیم حقوق جزا، چگونه می توان امکان عملی اجرای دو مجازات صلب و نفی بلد را به وجود آورد و آن را به معنای مجازات در جهان امروز نزدیک ساخت؟

د) فرضیه ها

فرضیه های این پژوهش عبارتند از:

- ۱) با بررسی دقیق قوانین و مقررات مربوط در قانون فقه و استخراج مبانی، موارد و شیوه های اجرای مجازات های صلب و نفی بلد، میتوان بی آنکه به اساس احکام مربوطه و اصول ثابت آن در شرع خدشه ای وارد گردد، با انجام تغییرات و جایگزینی روش های جدید در اجرا به این اهداف دست یافت.
- ۲) امروزه نظر به ویژگی های جوامع انسانی، امکان اجرای مجازات صلب وجود ندارد؛ ولی می توان با ایجاد تغییرات اساسی در موارد و شیوه های اجرا، مجازات نفی بلد را با مبانی واکنش علیه جرم در جهان امروز همسان نمود.

ه) روش پژوهش

نظر به موضوع رساله ی حاضر، در بحث مبانی، موارد و شیوه های اجرا روش تحقیق، استفاده از منابع کتابخانه ای و مبتنی بر شیوه ی تحلیلی- توصیفی است. در این تحقیق، علاوه بر منابع فقهی و حقوقی از آراء و رویه های قضایی صادره در این خصوص نیز بهره جسته شده است. از آنجا که منبع مستقیمی که راجع به امکان و نحوه ی عملی اجرای این مجازات ها بحث کرده باشد وجود ندارد، تلاش شد تا با مطالعه در منابع مختلف، نحوه و امکان عملی اجرای آن را با تفسیر، تحلیل و توصیف به دست آورد.

و) پیشینه تحقیق و سازمان دهی پژوهش

در خصوص مباحث مطروحه در این پژوهش بندرت منبع مستقیمی مشاهده میگردد و عمده آنچه وجود دارد، در قالب پایان نامه ها و پژوهش هایی است که در ارتباط با حدود و اجرای احکام به طور کلی نگاشته شده اند. از جمله مواردی که در بررسی های ابتدایی این پژوهش ملاحظه و استفاده شد عبارتند از:

- "اجرای حدود و تاثیر زمان و مکان بر آن"، حسن علی صبری نسب، با راهنمایی مصطفی محقق داماد، دوره کارشناسی ارشد دانشگاه علوم رضوی، ۱۳۸۵.

- "شرایط عامه اجرای حدود"، محمدعلی مجد فقیهی، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۸۰.

- "اجرای احکام حدود"، امیرعباس جعفری، به راهنمایی دکتر محمود آخوندی اصل، کارشناسی ارشد دانشگاه قم، ۱۳۷۸.

- "بررسی کیفر تبعید در عصر ارتباطات"، سید علی فروغی، دانشگاه مفید قم، ۱۳۷۹.

- "اجرای احکام کیفری در حقوق ایران"، سید نادر عقیلان، دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۸۲.

- "مقتضیات زمان و مکان در اجرای احکام حدود"، علی واقعی، دانشگاه مفید، ۱۳۸۱.

مباحث و مطالب پژوهش حاضر در چهار فصل کلی سازمان یافته اند. فصل اول به کلیات، یعنی مفهوم، پیشینه و مبانی مجازات های مذکور و جرایم مربوط به آنها اختصاص یافته است. در فصل دوم به موارد اجرای مجازات صلب و نفی بلد و در فصل سوم به شیوه های اجرای این مجازات ها پرداخته شده است. در فصل چهارم، تحت عنوان صلب و نفی بلد در جهان امروز، امکان تطبیق مجازات های مورد نظر با مفاهیم و خواسته های بشر امروز با ملحوظ قرار گرفته شدن مبانی و ریشه های فقهی آنها و مورد بررسی قرار گرفته است.

هر فصل به فراخور مطلب به چند مبحث تقسیم و هر مبحث در چند گفتار تدوین گردیده است. تلاش شده است تا با تقسیم بندی منطقی مطالب و جای دادن هر بحث در ذیل عنوان مناسب، مطالب به شیوه ای عملی و قابل استفاده ارائه گردد.

فصل نخست :

مفاهیم، پیشینه و مبانی